

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Желанової Вікторії В'ячеславівни про дисертацію
Молдованова Артура Вікторовича «Формування фасилітаційної
компетентності майбутнього соціального працівника в процесі
професійної підготовки», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду
в Державному закладі «Луганський національний університет імені
Тараса Шевченка» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у
галузі знань 23 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота**

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах сучасних викликів суспільства, пов'язаних із соціально-політичною та економічною ситуацією в нашій країні, що детермінована повномасштабною війною, особливої ваги об'єктивно набуває професійна підготовка соціальних працівників. Оскільки фахівці саме цього напрямку працюють у напрямі забезпечення людині можливого в даних умовах соціально-психологічного комфорту, коли пріоритетними стають мотиви афіліації, що стимулюють потребу соціального порівняння, редукцію тривоги, отримання інформації, тобто гостру необхідність перебувати з іншими людьми, які опинились у схожих умовах. Відтак у сучасній ситуації надто важливою стає реалізація професійних фасилітаційних функцій соціального працівника у напрямі супроводу процесів адаптації й реабілітації населення України різного віку в умовах його масової міграції як по території нашої країни, так і за кордон, а також у складних безпекових ситуаціях під час обстрілів. Отже, є очевидною гостра необхідність формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника у процесі фахової підготовки. Варто також відзначити, що при достатньо широкому діапазоні представленості фасилітаційної проблематики в сучасному науковому дискурсі питання сутності та структури фасилітаційної компетентності соціального працівника розглянуто лише аспектно. Тобто не викликає сумніву соціальна, наукова й практична актуальність і значущість проблеми дослідження. Відтак зазначені об'єктивні детермінанти актуалізують доцільність теоретичного обґрунтування, розроблення та експериментальної перевірки технології

формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»: «Теорія та практика професійної підготовки спеціалістів з соціальної педагогіки та соціальної роботи» (державний реєстраційний номер 0110U000752). Тему затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 4 від 02 грудня 2022 р.) й уточнено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (301 найменування, з них 19 – іноземною мовою), додатку на 24 сторінках. Робота містить 25 таблиць, 11 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 273 сторінки, з них основного тексту – 198 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність, доцільність та необхідність розв'язання проблеми дослідження; коректно визначено науковий апарат роботи; представлено формат впровадження результатів дисертації.

У першому розділі дисертації – «Теоретичні засади проблеми формування фасилітаційної компетентності соціального працівника в процесі професійної підготовки» визначено наукові напрями дослідження феномену фасилітації, а саме: обґрунтування й розробка ідей фасилітаційного підходу; визначення принципів фасилітації; дослідження типів фасилітації; з'ясування функцій фасилітації; вивчення фасилітації у контексті фасилітаційної взаємодії, фасилітаційного спілкування; дослідження фасилітаційних процесів і механізмів (фасилітаційний супровід, фасилітаційна підтримка, фасилітативні управлінські ситуації, фасилітативна педагогічна дія);

дослідження фасилітації як методу формування сприятливого соціально-психологічного клімату, лідерства та партнерства в закладі вищої освіти; дослідження фасилітації як технології; аналіз особистісних феноменів фасилітації (фасилітаційна спрямованість; фасилітаційна позиція; здібність до фасилітаційних впливів; фасилітаційні уміння; фасилітаційний потенціал; фасилітаційність); обґрунтування й розробка феномену фасилітаційної компетентності.

У цьому розділі визначено сутність фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника як інтегрованого професійно-особистісного конструкту, що синтезує фасилітаційну спрямованість, сукупність фасилітаційних знань та умінь, особистісних якостей, які забезпечують готовність до ефективної реалізації функціоналу, пов'язаного з фасилітаційною взаємодією та спілкуванням у межах пріоритетних напрямів соціальної роботи.

Обґрунтовано структуру фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, що містить: 1) мотиваційно-аксіологічний; 2) когнітивно-гносеологічний; 3) праксіологічно-суб'єктний компоненти.

Автором обґрунтовано й розроблено технологію формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника як сукупності цільового компоненту; концептуальної основи; змістової та процесуальної частини та результативного компоненту.

У другому розділі дисертації – «Експериментальна перевірка ефективності технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника» розкрито логіку та процедуру експериментальної складової дослідження. Розроблено критеріальний апарат роботи, представлений мотиваційно-ціннісним, знаннево-пізнавальним, оперційно-діяльнісним критеріями. Зазначені критерії й відповідні показники сформованості фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника представлені у дисертації суголосно високому, середньому, низькому рівням.

З метою визначення рівня сформованості фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника дисертантом розроблено діагностичний інструментарій, представлений як стандартизованими методиками (методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіча), методика діагностики рефлексивних умінь (О. Савченко); тест емоційного інтелекту Холла), так і авторськими методиками (анкета «Дослідження комунікативних умінь майбутніх соціальних працівників»).

Суттєвий фрагмент другого розділу присвячено розгляду логіки експериментально-формульованого впливу на фасилітаційну компетентність майбутнього соціального працівника розробленої технології, а саме її соціально-педагогічного інструментарію фасилітаційної спрямованості, що впроваджувався в умовах створення фасилітаційно зорієнтованого освітнього середовища. Варто зауважити, що зміст і динаміка середовищеутворення відповідають етапам обґрунтованої та розробленої дисертантом технології, трансформаційним особливостям компонентів фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника та позиції середовищного підходу, що здобувач освіти може бути і об'єктом, і суб'єктом середовища.

Більш суттєві результати дослідження викладені у висновках відповідно до завдань дисертації.

Додатки влучно доповнюють і деталізують основні положення дисертації.

Достовірність та новизна отриманих результатів. Найбільш суттєвими результатами, що характеризують наукову новизну поданої дисертаційної роботи, є такі: *вперше* визначено сутність та структуру фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, що містить мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-гносеологічний та праксіологічно-суб'єктний компоненти; визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, знаннєво-пізнавальний, операційно-діяльнісний), показники та рівні (низький, середній, високий) сформованості фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника; обґрунтовано та розроблено технологію формування фасилітаційної компетентності

майбутнього соціального працівника в сукупності її цільового, концептуального, змістовного, процесуального й результативного компонентів та адаптаційно-технологічного, імітаційно-технологічного та професійно-технологічного етапів; *уточнено* зміст понять «фасилітація», «фасилітаційна компетентність», «професійна підготовка соціального працівника»; *подальшого розвитку набули* концептуальні ідеї аксіологічного, системного, діяльнісного, компетентнісного, фасилітаційного, суб'єктного, середовищного, технологічного наукових підходів, на яких базується технологія формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника; методи й форми професійної підготовки соціального працівника в університеті.

Повнота викладу в наукових публікаціях, відсутність порушення академічної доброчесності. Основні положення та результати дисертаційної роботи висвітлено у 8 наукових працях, з них 7 одноосібних, а саме: 6 статей – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 1 теза – у збірнику матеріалів науково-практичної конференції, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, практичні результати дисертації представлено в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку» (Полтава-Лубни-Миргород, 2022), II Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку» (Полтава-Лубни-Миргород, 2023), III Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку» (Полтава-Лубни, 2024), I Міжнародна науково-практична конференція «Тенденції розвитку педагогіки та освіти в умовах цифрових трансформацій» (Харків, 2024), V Міжнародна наукова онлайн-конференція «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: реалії вищої освіти у контексті викликів

сьогодення» (Київ, 2024), IV Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку» (Полтава-Лубни, 2025), I Міжнародна науково-практична конференція «Освіта в сучасних викликах» (Полтава-Лубни, 2025), III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні та зарубіжжі» (Івано-Франківськ, 2025); *Всеукраїнських* – Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальна робота, соціальна педагогіка, практична психологія: теорія та інноватика» (Полтава-Лубни-Миргород, 2023), Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (Кам'янець-Подільський, 2024).

Практичне значення результатів дослідження полягає в готовності до впровадження в практику ЗВО науково обґрунтованої й експериментально перевіреної технології формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, що реалізується в умовах фасилітаційно зорієнтованого освітнього середовища ЗВО. У межах обґрунтування, розроблення й верифікації технології на основі аналізу освітніх програм, силабусів, робочих програм освітніх компонентів за спеціальністю 231 «Соціальна робота» було визначено фасилітаційний потенціал певних освітніх компонентів. Розроблено соціально-педагогічний інструментарій фасилітаційної спрямованості, що містить неімітаційні (фасилітаційно зорієнтована лекція), імітаційні ігрові (ділова гра фасилітаційного типу), імітаційні неігрові (Case-stady, розв'язання задач фасилітаційної спрямованості), колективні (структурована дискусія ОРІП); індивідуальні (рефлексивного характеру спрямовані «на себе» та «на інших», фасилітаційні картки) методи й форми, а також інтерактивні техніки та інструменти («Мапа-трапеція», П'ять «П», «Правила», «Ключове питання», «Матриця Ейзенхаура», «Матриця думати-робити» та ін.). Розроблено діагностичний інструментарій визначення рівня сформованості фасилітаційної компетентності майбутніх соціальних працівників, що

містить як стандартизовані, так і авторські методики. Визначено сутність і етапи фасилітаційно спрямованого середовищеутворення.

Матеріали дисертації можуть бути використані у процесі розробки дидактико-методичного й соціально-педагогічного супроводу освітніх компонентів за спеціальностями І10 «Соціальна робота та консультування» / 231 «Соціальна робота», а саме: «Педагогіка», «Міждисциплінарний підхід у соціальній роботі», «Історія, теорія і практика соціальної роботи», «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота з особами, що потрапили в СЖО», «Технології соціальної роботи»; у процесі виконання магістерських робіт; у межах фахової передвищої освіти; у роботі Центру ветеранського розвитку, а також Центру психологічного відновлення та адаптації в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження № 1/30 від 12.01.2026 р.); Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди № 867/01-10 від 12.12.2025 р.); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет (довідка про впровадження № 01-10-223 від 12.01.2026 р.); Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка про впровадження №4246/01-510/02 від 31.12.2025 р.).

Оцінка змісту та основних положень дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація Молдованова А. В. є самостійною науковою працею, в якій висвітлено авторські ідеї та розробки, що уможливили розв'язання завдань дослідження. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, обґрунтовані, розроблені й сформульовані дисертантом особисто. Подані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані з метою підкріплення ідей здобувача. Загалом текст дисертації відповідає чинним вимогам щодо його оформлення.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Молдованова А. В., вважаємо за необхідне виокремити деякі дискусійні положення та висловити певні зауваження.

1. У підрозділі 1.1. представлено презентацію вітчизняного наукового дискурсу феномена «фасилітація». На нашу думку, ураховуючи глобалізаційні та євроінтеграційні виміри всіх сфер сучасного суспільства, можливо, доцільним було б розкрити зарубіжний досвід дослідження різних аспектів фасилітаційної проблематики.

2. Суттєвим компонентом представленої у дисертації технології є соціально-педагогічний інструментарій фасилітаційної спрямованості. Вважаємо, що дисертанту варто було б посилити аспект використання певних цифрових інструментів для формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки.

3. Слід відзначити, що в дисертації в межах висвітлення процесуальної частини технології представлено широкий варіатив форм, методів і технік формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника, проте бажано було б у додатку представити їх конкретні приклади.

4. На нашу думку, варто було б приділити більшої уваги аспекту специфіки фасилітаційної діяльності соціального працівника в умовах війни і інструментам підготовки до неї в процесі професійної підготовки в університеті.

Отже, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і засвідчують перспективи та відкритість досліджуваної проблеми і не зменшують позитивної оцінки дисертаційної роботи Молдованова А. В.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Молдованова Артура Вікторовича «Формування фасилітаційної компетентності майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає чинним вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення

дисертації» (із змінами, внесеними згідно Наказу МОН України від 31.05.2019 р. № 759) і Постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р.), а її автор Молдованов Артур Вікторович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 23 «Соціальна робота» за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології
та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

 Вікторія ЖЕЛАНОВА

